Aardkundig excursiepunt 20

ANKE VAN DER GEEST
Tel. 0118-570150
avandergeest1@hotmail.com

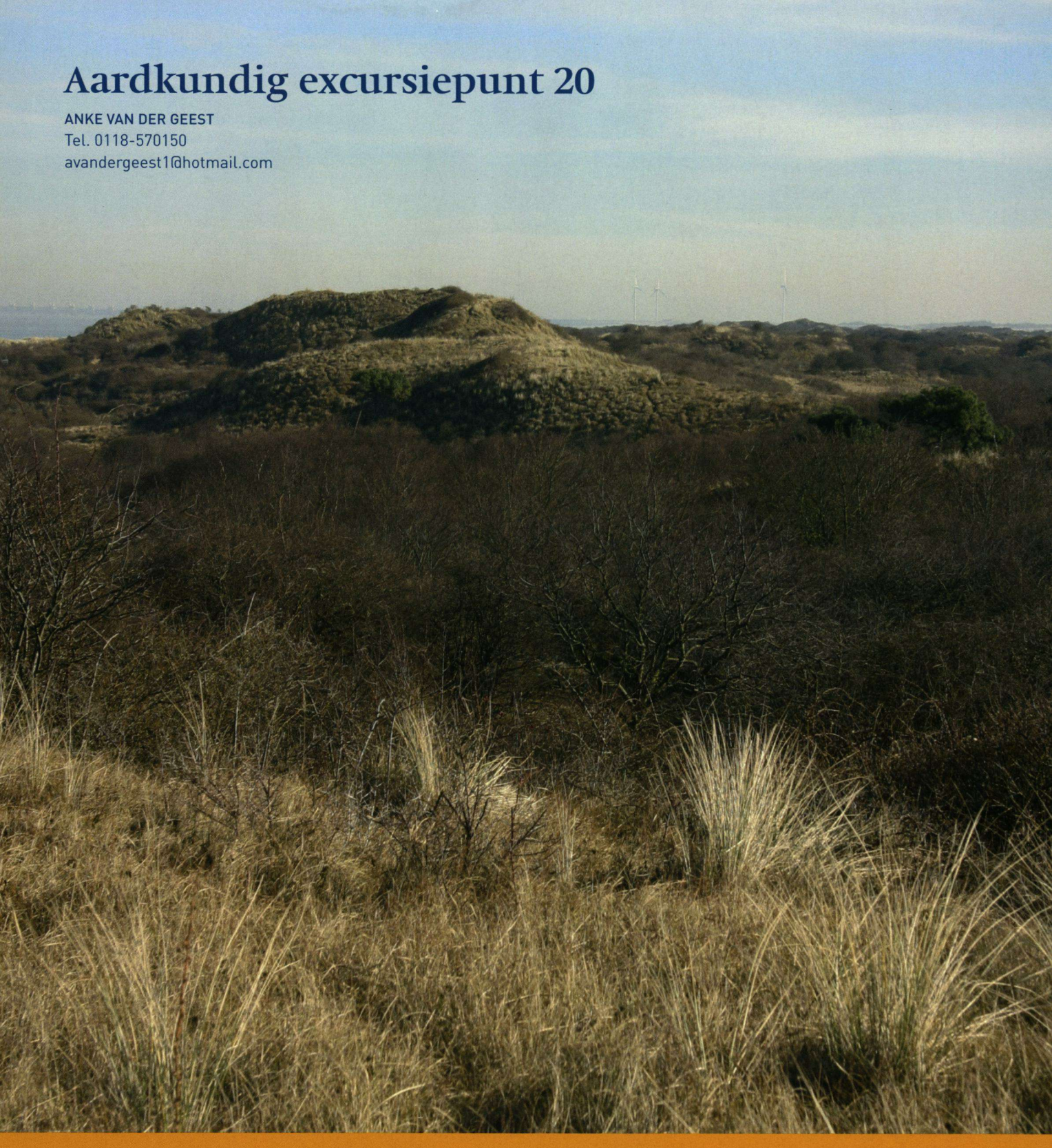

ORANJEZON

Algemeen

Oranjezon is een kalkarm duingebied van ongeveer 400 ha aan de noordkust van het Zeeuwse Walcheren waar vroeger drinkwater werd gewonnen. Het gebied is onderdeel van het natuurmonument 'De Manteling van Walcheren' (Afb. 2).

Oranjezon maakt niet alleen deel uit van een natuurmonument, maar is ook een 'waardevol aardkundig gebied' (Afb. 3). Het is als zodanig gekenschetst door Alterra, Wageningen UR en de Directie Kennis van het Ministerie LNV. Oranjezon wordt mogelijk eind 2008 door de provincie Zeeland uitgeroepen tot Aardkundig Monument.

Naam

Oranjezon.

Locatie

Provincie Zeeland, Gemeente Veere, even ten noordwesten van Vrouwenpolder (Afb. 2).

Bereikbaarheid

De ingang van Oranjezon bevindt zich aan de Koningin Emmaweg. 22, 4354 KE, Vrouwenpolder.

Wanneer u via de Oosterscheldekering naar Walcheren komt, rijdt u over de N57 langs het Veerse Meer naar Vrouwenpolder. Daar slaat u rechtsaf naar het centrum van het dorp. In het dorp neemt u bij de kerk de Koningin Emmaweg. U rijdt vervolgens 2½ km over deze weg richting Oostkapelle en slaat rechtsaf richting camping en natuurgebied Oranjezon.
Gelijk rechts is een parkeerterrein (betaald). U loopt 200 meter verder naar de ingang. U kunt ook vanuit Oostkapelle via de Noordweg en Munnikweg naar Vrouwenpolder rijden en dan halverwege, wanneer de weg in de Koningin Emmaweg overgaat, linksaf slaan richting de camping.

Wanneer u met het openbaar vervoer reist, neemt u de bus van Middelburg of Kamperland naar Vrouwenpolder (lijn 133 van Conexxion) en stapt u in Vrouwenpolder bij halte Dorp N57 uit. Dan is het nog een half uur lopen.

Toegankelijkheid

U kunt uw auto parkeren direct bij de afslag naar camping Oranjezon en het natuurgebied Oranjezon. Om het gebied te betreden heeft u een toegangsbewijs nodig. U kunt een dagkaart halen uit de kaartjesautomaat bij de ingang van Oranjezon (Afb. 2).
De entree is €1,-. Voor donateurs van het Zeeuwse Landschap is de toegang gratis. In het duingebied zijn drie gemarkeerde wandelroutes uitgezet.

Eigenaar

Oranjezon is eigendom van waterbedrijf Evides en wordt beheerd door Stichting Het Zeeuwse Landschap.

Afbeelding 1.
Impressie van het kalkarme duingebied Oranjezon op Walcheren. Foto: Gré Schroevers.

Afbeelding 2.
Topografische kaart van het excursiegebied. De ingang van het gebied Oranjezon bevindt zich bij de pijl. De stippellijn geeft het oostelijk deel van Oranjezon aan, het gebied van de excursie. De parkeerplaats ligt direct bij de afslag naar Oranjezon vanaf de Koningin Emmaweg. Bron: Topografische Dienst Kadaster. Bewerking: GIS-afdeling provincie Zeeland.

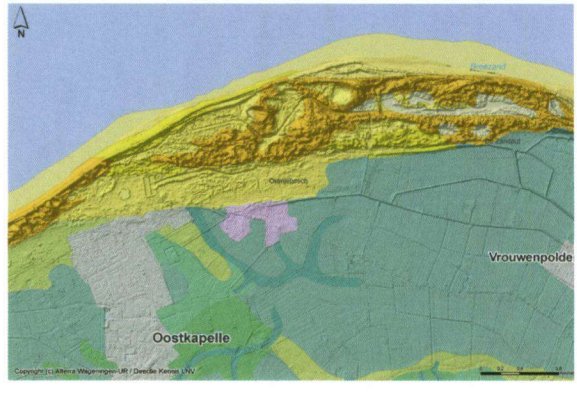

Afbeelding 3.
Geomorfologie en hoogtekaart van noord Walcheren. Het 'Aardkundig Waardevolle Gebied' is met geel aangegeven, inclusief Oranjezon (oostelijke gedeelte van het gele gebied). Bron: Alterra Wageningen-UR en Directie Kennis LNV. Bewerking: GIS-afdeling provincie Zeeland.

Wat is er te zien?

In Oranjezon zijn allerlei aspecten van duinontwikkeling te zien, van zeer jonge embryonale duintjes op het strand tot vroegere (fossiele) zeerepen en primaire duinvalleien. Deze termen worden verderop uitgelegd.

Langs de blauwe wandelroute zijn een aantal fasen van duinontwikkeling herkenbaar met de meest jonge fase aan het strand. Met behulp van een aantal foto´s en een toelichtende tekst wordt het duinlandschap nader verklaard. U kunt zelf uw wandeling uitbreiden door het strand te volgen richting Breezand en de Oosterscheldekering (NO) waar een relatief recente strand- en duinontwikkeling te zien is tegen de Veerse Dam en bij De Banjaard.

Aardkundige ontwikkeling

Het grootste deel van Walcheren bestaat uit Oudland. Dit is de oudste kern van het voormalige eiland Walcheren, dat al in de 12e eeuw bewoond was en beschermd werd door dijken. De kustlijn liep toen van Westkapelle

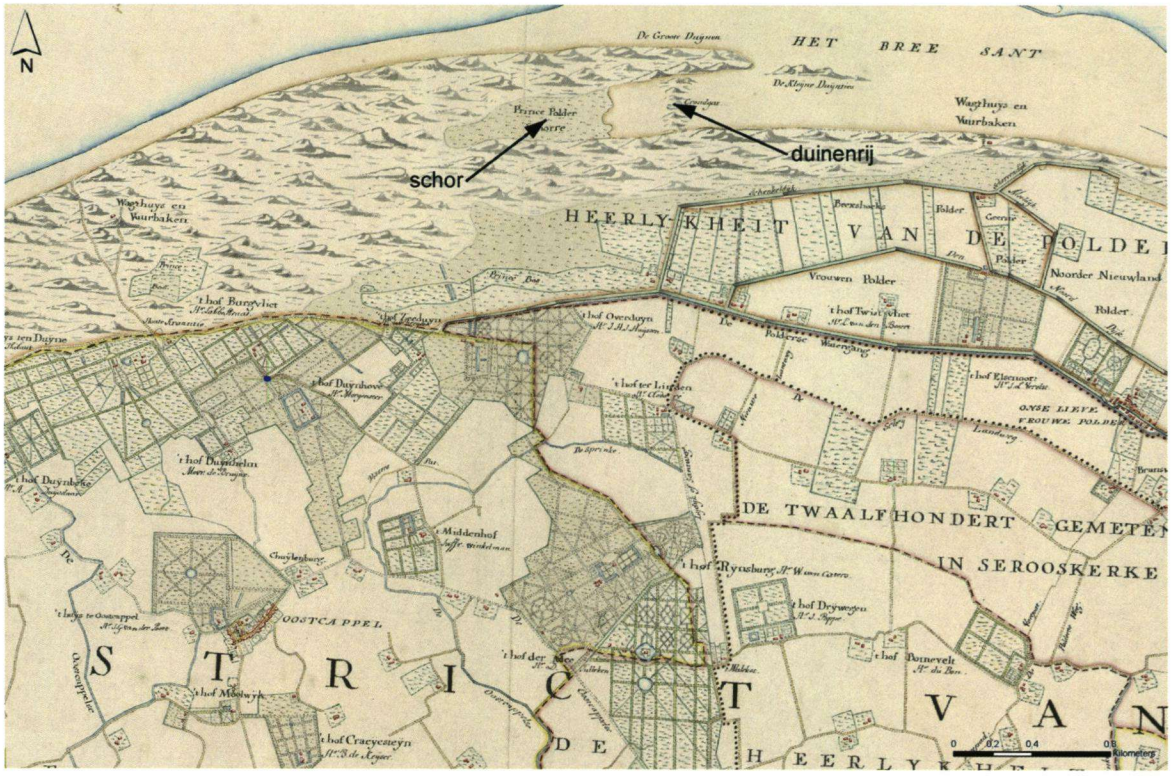

Afbeelding 4.
Deel van een kaart van Walcheren uit 1747 - 1750 (Atlas Hattinga Zeeland, deel I, nummer 10). Op dit deel van de kaart is duidelijk een inham van de zee te zien (tussen de twee pijlen). De inham is in het oosten nog open naar het strand en de zee, en vertoont daar een onderbroken duinenrijtje (rechter pijl). Langs de zeekant, in het noorden, loopt een ononderbroken duinenrij. De linker pijl wijst een schor aan die ontstaan is toen de zee-invloed nog groter was. Bron: Zeeuws Archief. Bewerking: GIS-afdeling provincie Zeeland.

Afbeelding 5.
Deze vlakte was oorspronkelijk een primaire duinvallei, zoals die op de kaart uit de Atlas Hattinga te zien is. De vallei is zeer vlak. Boeren gebruikten vroeger deze vlakten voor begrazing. Het Zeeuwse Landschap heeft grazers in het gebied geïntroduceerd die deze traditie voortzetten. Foto: Gré Schroevers.

tot de oostkant van Oostkapelle en bestond uit duin en strand. De noordoost kant grensde aan het Veergat, een zeestraat tussen de eilanden Walcheren en Noord-Beveland. Het eiland werd groter door inpoldering van de schorren of kwelders die aan de noordoostzijde van het Oudland tegen de dijk aangegroeid waren. Deze inpolderingen stammen uit de 13e en 14e eeuw.

In de 16e eeuw lag er aan de zeezijde van deze polders nog een groot schorrengebied dat tot aan het Fort de Haak doorliep. (Fort de Haak ligt in de noordoosthoek van Walcheren, waar tegenwoordig de Veerse Dam aan Walcheren vastzit.) Deze buitendijkse landaanwassen, die aanvankelijk vooral uit zand bestonden, konden boven het gemiddelde hoogwaterniveau uitgroeien doordat de planten die zich er geleidelijk vestigden fijn zand en slib vasthielden. Toen dit plantendek vrij dicht werd, leidde de daardoor toegenomen invang van slib tot een verhoging van het buitendijkse gebied en ontstond er een krekensysteem voor de afwatering. We spreken nu van schorren of kwelders.

Halverwege de 17e eeuw ontstond door erosie (afslag) van de schorren een smalle duinenrij en aan de zeekant een brede strandvlakte, die het Bree Sant werd genoemd. De golven wierpen het zand dat van de schorren afkwam weer op de kust, waarna de wind landinwaarts duinen kon vormen. Eind 18e eeuw liep de duinenrij tot

Afbeelding 6.
Deze foto is aan het strand genomen en laat een nieuwe duinenrij in wording zien. De kleine duintjes worden embryonale duinen genoemd en zijn de eerste stap naar een nieuwe zeereep.
Ze zijn echter kwetsbaar en kunnen in de winter door een ruwe zee (gedeeltelijk) weggeslagen worden.
Foto: Pim Jungerius.

Afbeelding 7.
Hier kijkt u naar het westen, de richting waar u vandaan komt, en ziet u dat de duintoppen opmerkelijke holten vertonen (op de foto aangegeven door pijlen). Deze holten zijn ontstaan toen de duinen nog kaal waren. De wind heeft eertijds de toppen weggeblazen en de bovenkant van de duinen uitgehold. Nu zijn echter de toppen volledig begroeid. Foto: Gré Schroevers.

Fort de Haak door en was Oranjezon al een breed duingebied met een rijke geschiedenis.

De ontwikkeling van het strand is dynamisch gebleven. Door de afsluiting van het Veerse Gat en de aanleg van de Veerse Dam in 1961 tussen Walcheren en Noord-Beveland heeft het strand zich uitgebreid langs de Veerse Dam.

Zeestromingen en zandtransport

De noordoostelijke stroming van het zeewater transporteert veel zand langs de kust van Walcheren. Door dit zandtransport ontstonden er aanvankelijk aan de noordkant strandhaken (of haak-wallen). Dit zijn langwerpige stranden die aan één kant aan het land vastzitten (hier in het zuidwesten) en aan de andere kant (in het noordoosten) in zee een open, haakvormig uiteinde hebben. Door uitbreiding van de duingroei aan de landzijde van het strand kan de inham geleidelijk afgesnoerd raken van de open zee. De afgesneden strandvlakte kan zich dan verder ontwikkelen tot een natte duinvallei, de primaire duinvallei.

Halverwege de 18e eeuw ontstond er in het gebied Oranjezon zo´n primaire duinvallei, met diep in de vallei een schor. Op de kaart uit de Atlas van Hattinga van ongeveer 1747 - 1750 (Afb. 4) is duidelijk een vroegere zee-inham te zien. De zee had in dit stadium al veel

Afbeelding 8.
Op deze foto is een duinenrij te zien die duidelijk uitsteekt boven zijn omgeving. Deze opvallende duinenrij is oorspronkelijk een zeereep geweest: de duinenrij langs het strand. Foto: Anke van der Geest.

minder invloed in de inham, en het strand (Het Bree Sant) was al flink uitgegroeid. Achter in de inham bevonden zich resten van een schor en een duinenrij zorgde voor een geleidelijke, maar volledige afsluiting van de inham. Boeren gebruikten deze vlakke vallei vaak als weidegrond (Afb. 5) en hielpen soms de afsluiting een handje door de aanleg van een dam. De vallei werd uiteindelijk geheel van de zee afgesloten door groei van de zeereep, de duinenrij direct aan het strand, en opstuivingen aan de open zijde van de vallei.

Het gehele proces heeft zich zo een aantal malen herhaald en uiteindelijk geleid tot het gebied zoals het er nu uit ziet met enkele herkenbare fossiele zeerepen en een aantal primaire duinvalleien (Afb. 3, 5 en 8).

Huidige situatie

De vorming van nieuwe duinen gaat nog steeds door op het huidige strand. Door de aanleg van de Veerse Dam heeft het strand zich verder ontwikkeld langs de dam. Dit heeft aan de overzijde van de Veerse Dam, bij De Banjaard (Noord-Beveland), geleid tot een breder duingebied met een primair duinvalleitje en zelfs een kleine slufter (een getijdengeul).

Volgens de meest recente gegevens over kustaangroei en kustafbraak zijn er tussen strandpaal 11 (bij Oostkapelle) en de Oosterscheldekering zowel stukken strand die aangroeien als stukken strand die zand verliezen. Dus de dynamiek blijft.

Excursiepunten

Bij het volgen van de blauwe route (paaltjes met nummering) krijgt u een aardig beeld van de verschillende stadia van kustontwikkeling. Ik zal hiervan enkele voorbeelden geven.

Voorbij paaltje 10 (Afb. 5) heeft u aan uw rechter hand uitzicht op een zeer vlak stuk land dat tussen de begroeide duinen ligt. Dit is een primaire duinvallei geweest. Van oudsher, en nu weer, werden deze vlakten gebruikt voor begrazing.

Wanneer u vlak voor paaltje 11 het grindpad naar links neemt, kunt u aan het strand embryonale duintjes zien die in één lijn liggen. Dit is de eerste fase van duinvorming (Afb. 6) en ook een teken dat de kust hier

Afbeelding 9.
Betreding door mens en dier veroorzaakt erosie. Dit kan soms leiden tot nieuwe verstuiving. Foto: Pim Jungerius.

aangroeit. Als deze kleine losse duintjes de kans krijgen, groeien ze uit en groeien ze vervolgens aan elkaar, waardoor er weer een aaneengesloten nieuwe zeereep ontstaat.

U loopt weer terug en vervolgt de wandelroute. Het landschap spreidt zich voor u uit met toppen en dalen. Sommige grotere duinen hebben een beetje uitgeholde top (Afb. 7). Nu zijn ze dicht begroeid, maar in een kalere duinfase had hier de wind nog vrij spel en ontstonden er op de toppen holten die door de wind uitgeblazen waren.

Verderop, vlak na paaltje 23, kunt u een goed beeld krijgen van een oude zeereep (Afb. 8). Het pad loopt vervolgens aan uw rechter zijde langs een klein berkenbosje en iets verderop ziet u voorbeelden van erosie. Betreding door mens en dier is daar tegenwoordig vaak de oorzaak van (Afb. 9).

Ecologie en beheer

Gedurende 100 jaar is aan Oranjezon water onttrokken ten behoeve van de drinkwatervoorziening van Walcheren. In 1995 is de drinkwatervoorziening stopgezet en wordt alleen nog ingezet bij calamiteiten. Stichting Het Zeeuwse Landschap beheert het gebied sinds 2002.

De duinen met dichte struwelen, duingraslanden, waterpartijen en bossen hebben een rijke flora en fauna opgeleverd. In de zeereep zijn als bijzondere soorten de Blauwe zeedistel en Gele hoornpapaver te vinden. In de droge duingraslanden kunt u Driedistel, Dwergviltkruid en Duinviooltje als bijzondere soorten vinden en in de duinvalleien parnassia, Kleverige ogentroost en zes soorten orchideeën. Verder is het voorkomen van de Koningsvaren en de Gaspeldoorn hier het vermelden waard.

De Amerikaanse vogelkers - eens als vulhout in productiebos aangeplant - is flink opgerukt, wat vaak ten koste ging van de eigen inheemse soorten. Deze boom wordt dan ook in het gebied Oranjezon zo veel mogelijk bestreden, onder andere met de hulp van vrijwilligers.

Het Zeeuwse Landschap greep in de afgelopen jaren een aantal keer in om het gebied weer een natuurlijker ontwikkeling te geven. Zo zijn sinds 1992 een aantal waterwinkanalen gedempt en zullen er nog een aantal volgen. Het Zeeuwse Landschap laat pony's en runderen grazen om de opslag van bomen en struiken te beheersen en zo de voorwaarden voor een grotere biodiversiteit te creëren.